

Fiscaeconomia

E-ISSN: 2564-7504

Cumhuriyetin 100. Yılında
Türkiye Ekonomisi Özel Sayısı

2023, 7, Özel Sayı, 506-525

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/fsecon>

Submitted/Geliş: 15.09.2023

Accepted/Kabul: 24.10.2023

Doi: 10.25295/fsecon.1361372

Research Article/Araştırma Makalesi

Türkiye’de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi

Public Sphere-Private Sphere Dichotomy of Women's Movement in Turkey

Gülşen ÇAKIL DİNÇER¹

Öz

Kadın hareketinin en önemli tartışma alanlarından biri özel alan kamusal alan ikiliğidir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze değişen iktidarlara beraber kadınlar için kamusal alan-özel alan tartışması da iktidarlara cevap olarak şekillenmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında modernleşmenin yüzü olarak da görülen kadınlar çizilen sınırlar çerçevesinde kamusal alanda yer alabilirken özel alandaki görevlerini de eksiksiz yerine getirmeleri beklentisiyle karşılaşmışlardır. 1980’lere kadar devam eden bu süreç II. Dalga Feminizmin de etkisiyle kadınlar arasında sorgulanmış ve özel alan tartışmaya açılmıştır. 1990’lara gelindiğinde ise tartışmanın seyri ülkenin siyasal gelişmelerine paralel ilerlemiş ve kamusal alanın farklılaşması söz konusu olmuştur. 2000’ler ise AK Parti iktidarının kadın politikaları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu çalışma Türkiye’deki kadın hareketinin gelişimini kamusal alan-özel alan tartışması bağlamında ele alarak bugün kadınlar için en önemli kazanımlardan olan eşitliklerin yeniden tartışılmaya açılmasının da anlaşılmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir. Çalışmada kadın hareketi, kamusal alan özel alan tartışmasının önemli gelişmeleri çerçevesinde dönemlere ayrılmış ve bu gelişmelere dönük oluşturulan politikalar tartışılmıştır.

Jel Kodları: H31, J12, L31

Anahtar Kelimeler: Kadın Hareketi, Kamusal Alan-Özel Alan, Kadın Politikaları, Eşitlik-Adalet

¹ Dr. Arş. Gör., Adıyaman Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, cakilgulsen@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9024-4508

Çakıl Dinçer, G. (2023). Türkiye’de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi.
Fiscaoeconomia, 7(Özel Sayı), 506-525. Doi: 10.25295/fsecon.1361372

Abstract

One of the crucial discussions in the women's movement is the public-private space duality. With the changing governments since the foundation of the Republic, the public-private space debate for women has also taken shape as a response to the governments. While women, who were also seen as the face of modernization in the decade of the Republic, could take part in the public sphere within the framework of the drawn boundaries, they were also expected to fulfill their duties in the private sphere. This process continued until the 1980s and was questioned among women with the influence of second-wave feminism, and the private sphere opened to discussion. By the 1990s, the debate progressed parallel with the country's political developments, causing the public sphere to differ. The 2000s were shaped within the framework of the women's policies of the AK Party government. This study aims to understand the development of the women's movement in Turkey in the context of the public-private sphere debate and the reopening of equality, one of the essential achievements for women today. In the study, the women's movement was divided into periods within the framework of the vital developments of the public sphere and private sphere debate, and the policies created for these developments were discussed.

Jel Codes: H31, J12, L31

Keywords: *Women's Movement, Public Sphere-Private Sphere, Women's Policies, Equality-Justice*

1. Giriş

Kadın hareketi kadının insan olduğu ve akla sahip olduğunu göstermeye çalışan tartışmalarla başlamıştır. Her ne kadar bazı çalışmalar bu tarihi 11. yüzyılda yapılan dinsel tartışmalara kadar götürse de feminist teori 18. yüzyılda oluşmaya başlamıştır. 1789 Fransız İhtilali kadınların tarihinde de bir kırılma noktası olmuştur. Fransız İhtilali’nin değişiklik yaratacağına inanan kadınlar devrimin vaatleri arasında olan eşitliğin kendilerine de uygulanacağını düşünmüşlerdir. İnsan Hakları Bildirgesi’nde tanımlanan “insan” kategorisinin kadınları temsil etmediğini anladıklarında ise mücadelenin yönünü değiştirerek kendi hakları için yola koyulmuşlardır. İlk mücadele alanı eğitim alma konusunda olmuştur. Kadınlar erkeklerle akıl konusunda eşit olmamaları iddialarına eğitimden uzak tutulmuş olduklarını söyleyerek cevaplamaya çalışmışlardır. Antik dönemdeki form/madde ikiliğinden başlayan kadın ve erkek aklının farklılığının izleri Platon, Aristoteles, Augustinus, Aquinas’ın çalışmalarında görülürken Hristiyanlık öğretisinin baskın olduğu Ortaçağ’da farklılığın nedeni bedene kaymış ve bu farklılık kadının erkeğe bağımlı olmasının gerekliliği olarak açıklanmıştır. Dönemin tartışmalarının merkezi dine kaydığı için cevap veren kadınlar da dini açıklamalarla itiraz etmişlerdir. Müzik ve yazıyla ilgilenen Bingelli Hildegard’ın söz konusu yasaklara itirazı, Norwichli Julian’ın kadın olmanın Tanrı’nın buyruklarını iletmenin önünde engel olarak sunulmasını sorgulaması, Jane Anger’in, Ademin Havva’dan üstün tutulmasına itiraz ederek tersini göstermeye çalışması ve 17. yüzyıla gelindiğinde mezhep tartışmalarında taraf olmaları bunlara örnek olarak gösterilebilir (Walters, 2009: 15-29). Aydınlanma dönemine gelindiğinde ise ikilikler reddedilmiş ve insanın evrensel olan doğasının eşitliği vurgulanmıştır. Dönemin anahtar sözcükleri eşitlik, kardeşlik ve özgürlüktür. Hobsbawm (2000:30) aydınlanmanın kuramsal amacının bütün insanları özgür kılmak olduğunu söylemektedir. Aydınlanmanın bu amaca ulaşmasının en temel aracı ise eğitim olmuştur. Bütün aydınlanma düşünürleri için eğitim önemli bir noktadır. Çünkü eğitim aklın her şeyi doğru kavrayabilmesini olanaklı hale getiren yeteneği sağlayacaktır. Böylece iyi insan olmanın yolu da eğitimden geçecektir. Fakat söz konusu edilen eğitim insanın yeteneklerini kısıtlayan bir yapıda olmayıp özgürleştirici bir içeriğe sahip olmalıdır. Dönemin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik yanlısı olan aydınlanma taraftarı erkekler, kadınların aydınlanmanın neferleri olamamasını akılla ilişkilendirip kadınların bu yetiye sahip olmadıklarını ileri sürmüşlerdir. 18. yüzyılın sonuna gelindiğinde pek çok kadın kadınların aklın alanından neden uzak kaldığını göstermeye çalışmışlardır. Söz konusu akıl olunca kadınlar da kendileri için eğitimin gerekliliklerini ortaya koymuşlardır. Ontolojik olarak eşit oldukları düşüncesinden hareket eden liberal feministler erkeklerle aynı haklara sahip olmaları gerektiğini iddia etmişlerdir. Eğitim bu hakların önünü açacak temel şarttır. Eğitimin feminist tartışmalar için önemini ilk ortaya koyanlardan biri Mary Wollstonecraft’tır. Frances Wright, kadınların itaat eden bireyler olmaktan eleştirel düşünce aracılığıyla kurtulabileceğini söylemiştir. Amerikan doğal haklar ilkelerini kadınlar için uyarlayan Sarah Grimke aynı zamanda köle karşıtı hareketin içindedir. Kadınların ve erkeklerin eşit yaratıldığını söyleyen Grimke, farkın erkeklerin oluşturduğu kanunlar aracılığıyla kadınların haklarının sistematik bir şekilde ellerinden alınmasıyla oluştuğunu söylemiştir. Grimke, aklın cinsiyeti olmadığını vurgulamaktadır (Donovan, 2007: 37-42).

Eşitlik mücadelesi veren liberal feministlerin yöneldiği diğer alan siyasal mekanizmalardır. Kendileriyle ilgili dönüşüm kararlarının alındığı alanda olmadıkları sürece başarı

kazanamayacaklarını anlayan kadınlar bu alanda söz sahibi olmaya çalışmışlardır. Uzun bir mücadele olan oy hakkı mücadelesi bu nedenle ortaya çıkmıştır. Oy hakkının kazanılması yurttaşlık haklarına simgesel olarak sahip olunduğunu göstermekle kalmayacak kadınların yaşamlarındaki değişim kararlarını da etkileyecektir. Harriet Taylor Mill ve John Stuart Mill bu mücadelenin öncülerindedir ve aydınlanmanın erkeklerin despotluğuna son vereceğine inandıklarını söylemişlerdir (Bock, 2004: 136). 19. yüzyılda erkekler seçme ve seçilme hakkını tüm aile adına yüklenmektedir ve söz konusu uygulama seçme ve seçilme hakkının bireysel yurttaşlık hakkı olarak kullanılmasının önünde bir engeldir. Kadınların çıkarlarının ailenin erkekleriyle bir olacağı düşünüldüğü için kendilerini ayrıca temsil etmelerine gerek duyulmamıştır. Bunun temelinde oy verme işlemini belirleyen temel esasın mülkiyet olduğu zamanlarda, bireylerin sahip olduğu mülkiyet yerine ailelerin mülkiyetinin değerlendirilmeye alınması bulunmaktadır.

Oy kullanma ve eğitim hakkına sahip olmaya başlayan kadınlar sadece bu hakların kadınların hayatında bir iyileşme için yeterli olmadığını gördüklerinde tartışmaların yönünü kamusal alan-özel alan ikiliğine kaydırmışlardır. Oy hakkı ve eğitim hakkı için mücadele eden liberal feministlerin özel alana ilişkin bir politika yürütmemeleri eleştirdikleri en temel nokta olmuştur. Kamusal alanda görülen eşitsizlik aynı zamanda özel alanda da geçerli bir gerçekliktir. Radikal feministler özel alanda var olan eşitsizliğin ortaya çıkarılması için uğraş vermişlerdir. Ancak radikal feministlerden önce kadınlık haliyle ilgili önemli tartışmaları yapan kişi Simone de Beauvoir’dır. Simone de Beauvoir’ın “Kadın” kitabı kadınların özne olamamasının nedenleri üzerinde durmaktadır. Ona göre, özne olamamanın asıl sebebi erkeklerin yönettiği bir toplumda yaşamaları ve bu toplumda kendilerine ikinci derecede yer verilmesidir. Kadınlardan her zaman tamamlayıcı rolü oynamaları beklenmektedir. Beauvoir (1970: 9), çalışmasında “kadınlık doğuştan gelmez; sonradan edinilir” tezini doğrulamaya çalışmıştır Kadının küçümsenmesinin doğası gereği olmadığını tarihsel olduğunu göstermiştir. Bu sona varmasına, eve kapatılarak evi ve eşi üzerinden varlığını tanımlaması neden olmuştur. Kadının özne konumunu kaybetmesi ve nesneleşmesi erkeğin isteklerinden dolayıdır. Kadın ev içinde tekdüzeliğe mahkum edilip yeni bir şeyler yapmak yerine habire uğraşıp durmaktadır. Beauvoir’a göre kadının konuşamayıp eyleyememesinin nedeni doğuştan değildir. İçinde yetiştiği koşulların her biri kadını değersizleştirir.

Radikal feminizm 1960’ların sonlarında Amerika’da ortaya çıkmış ve kadın ve erkek arasındaki toplumsal eşitsizliğin özel alandaki iş bölümünden kaynaklandığını iddia etmiştir. Bunun nedeni, bu iş bölümünün ataerkil düzen tarafından oluşturulmuş olmasıdır. Radikal feministlere göre ataerkil düzen, erkeğin kadın üzerindeki hakimiyetinin doğallaştırılmasını sağlamaya çalışır. Toplumsal cinsiyetin örgütlenmesi de söz konusu iş bölümüne dayanmaktadır. Buna göre kadının çocuk bakımından sorumlu tutulması özel alanda hareketsiz kalmasına neden olmakta ve bu eşitsizliğin derinleşmesini sağlamaktadır. Özel alandaki eşitsizliğin gün yüzüne çıkarılması için kullanılan “özel alan politiktir” ifadesi kadınların yaşadıkları sorunları çözerken oluşturulacak politikalar için başlangıç noktasının özel alan olması gerekliliğinin altını çizmek içindir. Kovanlıkaya da (1995:15), günlük yaşamda karşılaşılan sorunlara kollektif çözümler üretme aracı olan politikanın evlerden başlamasının doğru bir ifade olduğunu söylemektedir. Sosyalist feministler de toplumsal cinsiyet kavramının temelinde üretim ilişkilerini alarak iş bölümünü sorunsallaştırmıştır ve radikal feminizmi

Marksist kavramlar ışığında eleştirmiştir. Kadının emeği ve ev içi emek kavramlarını teorileştiren sosyalist feminizm kadının ezilmesinin temelini evdeki iş bölümü olarak tespit etmiştir.

Kadın hareketinin Batı’daki eşitlik tartışmasının benzeri modernleşme döneminde Osmanlı İmparatorluğu’nda da kendini göstermeye başlamıştır. Tanzimat Fermanı’nın ilanından sonra öncelikle erkek yazarlar arasında kendini gösteren kadınların durumlarına ilişkin yazılar Meşrutiyet’in ilanından sonra kadınların da katılmasıyla zenginleşmiştir. II. Meşrutiyet’le birlikte kadınların da eğitim olanakları artmıştır. Eğitimin artması kadınlar arasında feminist anlayışın ve dernekleşmenin de artışını getirmiştir. Kadınların öncelikli konuları ise toplumsal ve siyasal alandaki eşitsizlikler olmuştur (Abadan Unat, 1998: 324-325). Bu dönemde yeni rejimden kadınların eğitiminin yaygınlaştırılması beklenmiştir. Beklentinin artması İttihat ve Terakki’nin reformcu yapısından kaynaklanmıştır. Ancak Batılı hemcinsleri gibi Osmanlı’daki kadınlar da bu beklentiler için kendilerinin mücadele etmesi gerektiğini anlamışlardır. Zihnioğlu (2003: 56), kadınların bu dönemde ortaya çıkan taleplerini üç başlık altında toplamıştır. Buna göre kadınlar öncelikle modernitenin vaat ettiği özgür insan kategorisine tam olarak dahil olmayı istemişlerdir. Ayrıca, toplumsal, kamusal, siyasal alana ve çalışma hayatına katılma talepleri bulunmaktadır. Bu taleplerin gerçekleşmesi için de eğitim ve mesleki eğitimin yaygınlaştırılmasını beklenmiştir. Son talepleri de hukuksal alana ilişkindir. Kadınlara konulan yasak ve sınırlamaların kaldırılmasıyla birlikte talak (tek taraflı boşanma) ve taadüd-i zevcat (birden çok kadınla evlenme) uygulamalarına son verilmesini istemişlerdir.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye’de kadın hareketi, Osmanlı’nın kadınlarından devralınan bir hareketin mirasını devam ettirmiştir. Kurulan yeni devletin kadın haklarına ilişkin politikalarında kimi zaman yan yana kimi zaman karşı karşıya gelinerek ilerleme sağlamışlardır. Tartışmaların ana ekseninin eşitlik/farklılık, kamusal alan/özel alan ve yurttaş/birey olma ikilikleri arasında geçtiğini söyleyebiliriz. Kamusal alan/özel alan tartışması ise sadece kadın hareketini değil özellikle 1980 sonrası Türk siyasetinin de gidişatını belirleyen bir öneme sahip olmuştur. Bu çalışma Türkiye’deki kadın hareketinin gelişimini kamusal alan-özel alan tartışması bağlamında ele alarak bugün kadınlar için en önemli kazanımlardan olan eşitliklerin yeniden tartışılmaya açılmasının da anlaşılmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir.

2. Kamusal Alan/Özel Alan

Kamusal alan-özel alan ikiliğinin ortaya çıkışının izlerini Antik Yunan’da bulabiliriz. Antik Yunan’da Platon toplumsal yapıyı anlamak için logos ve eros ikiliğini kullanırken Aristoteles polis ve oikos ayrımını yapar (Sunar, 1999: 12). Dinçer (2017: 28), her iki düşünürdeki ayrımın da özel alanla kamusal alan arasında olmanın yanı sıra toplumsal alanla siyasal alan arasında ve zorunluluklar ile özgürlükler arasında var olduğunu belirtir. Toplumsal alan ve bu alanla ilgili kurumların eros ya da oikosa ait olduğu söylenebilirken kamusal alan ve devletle ilgili konular logos ya da polise aittir. Bu dönem Aristoteles’in cevap aradığı sorulardan biri de iyilik ve mutluluğa nasıl ulaşılacağıdır. Aristoteles bunun yanıtını yaşam biçiminde bulur. O, yaşam biçimlerini üçe ayırır. Haz peşinde koşan insanların yaşamı ilk yaşam biçimi olarak karşımıza çıkar; ikinci yaşam biçimi kendini siyaset yaşamında gösterirken son yaşam biçimi “theoria”dır.

En altta yer alan yaşam, bedenin işleriyle ilgili olandır ve özel alanı temsil eder. Kamusal hayata dahil olabilenlerin farkı bu alandan kendilerini kurtarmış olmalarıdır. En üst yaşam biçimini *theoria* temsil eder. Yasama, yürütme ve yargının merkezi olan polis aynı zamanda özgürlüğün de alanıdır. İyi yaşam bu nedenle sadece poliste kurulabilirken üreme ve beslenme gibi zorunlulukların alanı olan özel alanda iyi yaşam gerçekleşemez. Bu nedenle özel alan dışında olabilenler bu iyi yaşamı kurabilirler ve yurttaş olarak isimlendirilirler. Konuşma ve tartışmanın yapıldığı, bireysel farklılıkların aşılabildiği yer olan polis ortak alanı temsil etmektedir. “Polis”de yurttaş olmak için çeşitli vasıflara sahip olunması gerekmektedir. Bu şartlar içinde mülkiyet önemlidir ancak kadın, köle ve çocuk da olmamak gerekir. Kadınlar ve köleler alt yaşamdaki işleri yapmak için vardılar (Onat, 2013: 18-20).

Bugün kullandığımız anlamıyla kamusal alan özel alan ayrımının ise 18. yüzyıla gelindiğinde ortaya çıktığını görebiliriz. Liberal siyasal düşünceye göre kamusal alan burjuva toplumunun ortaya çıkmasıyla birlikte gelişir. Kavramsal olarak kamusal alanın kendi içinde iki anlam boyutu bulunduğu dikkat çeken Özbek (2004: 40-41), bunun kavramın anlaşılmasını zorlaştırdığını iddia eder. Bu anlamlardan ilki mekansal vurguya sahiptir. Toplumsal yaşantının devam ettirildiği, fikirlerin, süreçlerin, deneyimlerin ortaya çıkıp müzakere edildiği alan olmanın yanında burada oluşan anlam ve bu anlamın ortaya çıkmasını sağlayan kollektif unsurların hepsinin ifadesi bu mekânsal vurguda bulunmaktadır. İkinci anlam boyutu ise bir ideal durumun ifadesinde kullanılır; “özerklik, çoğulluk, açıklık, özdeşünüm ve eleştiri özgürlüğü gibi manalara gelen ‘glasnost’ kelimesi kavramın bu ilkesel yanını, <ve kavramdaki modernlik vurgusunu> iyi karşılıyor”. İkili anlam ışığında kamusal alanın, kanaatlerin toplamı olarak ele alınamayacağını bunu yerine kanaatlerin eleştirel aklın sonucunda oluşmasını sağlayan bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Weintraub, burjuvanın gelişmesiyle ortaya çıkan kamusal alanı, dördü bir modelle açıklar. Bu modeller özel alana dahil edilen ve dışında tutulması gerekenler ilişkisi bağlamında oluşturulur. Buna göre birinci model olan liberal ekonomist modelde kamusal -özel ayrımı devlet idaresi ve piyasa ilişkileri arasına çizilen ayrım olarak karşımıza çıkar. Bugün siyasi analizlerde, gündelik hukuk ve politika tartışmalarında en yaygın kullanılan analiz budur. İkinci model olan cumhuriyetçi erdem modelinin köklerini Antik Yunan’daki kamusal alan-özel alanda görebiliriz. Buradaki kamusal alan hem pazar ekonomisinden hem de devlet idaresinden ayrılmıştır. Kamusal alan bir yurttaşlar alanıyken özel alan, ekonominin ve ailenin alanıdır. Kamusal alanın politik bir anlam taşıdığı bu iki modelde liberal model kamusal devlet idaresi olarak değerlendirirken cumhuriyetçi erdem modeli yurttaşların kolektif özyönetimini öne çıkarır. Sosyallik içindeki kamusal yaşamı hedefleyen ve özel alanı mahremiyet alanı olarak değerlendiren sosyallik modeli ise üçüncü modeldir. Bu modele göre kamusal mekanlardaki yaşamlar, sosyal bağlar, etkileşimler ve kültürel kodlar etrafında incelenir. Son modelde feminist analiz söz konusudur. Buna göre ailenin yaşadığı mahrem yer olan özel alan ile pazar ekonomisi ve politikanın yapıldığı evin dışı olarak nitelendirilen alan birbirinden ayrılır. Feminist analiz bu iki alanın kurgulanışını sorgular (Weintraub’tan aktaran Özbek, 2004: 44-46).

Kamusal alan tartışmalarının önemli ismi Habermas’a (2004: 96-98) göre, politik iktidarın oluşumuyla ilgili kurumsal eleştiriler burjuva toplumunun özgül bir aşamasında oluşur. Kamusal alanın kurumsallaşması tarihsel olarak ilk defa Reform hareketinin sonucunda;

inancın bireylerin vicdanlarına bırakılmasıyla oluşmaya başlar. Böylece dinsel özgürlük bireysel özerkliğin ilk alanı olarak kendini göstermiştir. Sonrasında önce kamusal bütçenin prensin özel hane bütçesinden ayrılması arkasından bürokrasi, ordu ve kısmen de olsa hukuki organların saraydan bağımsızlıklarını ilan etmesi süreci devam ettirmiştir. Söz konusu değişimler sosyal tabakaları da değiştirmiştir. Bu bağlamda soylular kamusal otorite organlarını, parlamento ve hukuki kurumları oluşturmuşlardır. Ticaretle uğraşanlar ve bir meslek sahibi olanlar da devletten ayrılarak kendi örgütlenmelerini gerçekleştirmişlerdir. Böylece kamu artık otoritenin sahibi olan bir aygıtı temsil ederken özel bireyler de yine devletin içinde yer alarak kamusal gövdeyi oluşturur. Özel alan konusu olan toplum, pazar ekonomisinin ağırlığı arttıkça kamusal ilgi gerektiren bir mesele olarak karşımıza çıkar.

Kentlerdeki yerleşim ve mimarinin de yeniden düzenlendiği 18. yüzyılda evler de küçülür. Çekirdek ailelere uygun küçük salonlu ve kişilere ait küçük odalardan oluşan bu evler ve aile burjuva kamusalığında mahremiyetin mekanı olan özel alanı oluştururlar. Burjuva kamusalığının özel alanının diğer unsuru olan pazarda özerk olan bireyler aynı özerkliği aileye de taşımaya çalışmışlarsa da mahremiyet alanı ifadesi aslında burjuva kamusalılığıyla çelişen bir durum oluşturmuştur. Özerklik ve şeffaflık üzerine kurulan burjuva kamusalığının yanında burjuva ailesi hala ataerkil özellik sergiler. Bu, ailenin zorunluluk ilişkileriyle varlığını devam ettirmesi anlamına gelmektedir. Sermaye ve mülkiyet ilişkilerinin bireysel sürekliliği pazar alanındaki özerkliğe neden olsa da bu ailede otorite halini alır (Onat, 2013: 78-79).

Liberal siyasal düşüncede kamusal alan, devlet ve toplumun alanı olarak yer alırken özel alan mahremiyet alanı olan evi ve aileyi içermektedir. Bu biçimde iki ayrı alana bölünen yaşamın devam etmesi her alanın kendine özgü yapısını sürdürmesine bağlıdır. Bora (1997: 86) bu durumu açıklarken; “iki alanda iki ayrı kurallar seti kullanılacaktır,” demektedir. Ona göre iki ayrı iktidar biçimi ve iki ayrı iktidar odağı varsayılmalıdır: Özel alan diğerkamıların, vericiliğin, duyguların, kabullenilmiş bir eşitsizliğin informel ilişkilerin; kamu alanı ise adaletin, rasyonelitenin, eşitliğin, formel ilişkilerin alanıdır. İktidar odağı ise birinde baba, ötekinde devlet, birinde doğal yasalar geçerlidir, ötekinde ise insanların yaptığı yasalar geçerlidir.

3. Türkiye’de Kadın Hareketinin Kamusal Alan/ Özel Alan Tartışması

3.1. Cumhuriyet’in Kuruluş Yılları

Literatürün devlet feminizmi olarak tanımladığı Cumhuriyet’in ilk yıllarının kadın politikası kadınları şekillendirmesi bağlamında çokça tartışılmıştır (Tekeli, 1995). Buna karşın Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllarda kadınların özellikle siyasi yaşamda yer alma mücadeleleri çok önemlidir. Osmanlı Kadın Hareketi’nin içinde yer alan önemli figürlerden biri Nezihe Muhiddin’dir. 1900 öncesindeki kadın hareketini eleştiren Muhiddin bu hareketin sadece eğitilmiş kadınlara ulaşabildiğini söylemiştir. Diğer kadınlara ulaşmak için de eğitimin önemine vurgu yapmıştır. Eğitim önemli bir gereklilik olduğu için kendisi de aktif olarak öğretmenlik yapmıştır. Ayrıca çeşitli derneklerde çalışarak kadınları toplumsal hayata dahil etmenin yollarını aramıştır. Muhiddin, döneminin önemli tartışma konularından biri olan Türk Kadını nasıl olmalıdır sorusuna yanıt aramıştır. Bu dönemde özellikle bürokratların ve üst gelir grubuna ait ailelerin kızları eğitim alabilmiş ve yabancı dilde kaynaklara ulaşabilmişlerdir. Böylece kadınlar sosyal, siyasi ve ekonomik haklarıyla ilgili bilgilere sahip olarak ileriki yıllarda

taleplerde bulunabilmişlerdir. Cumhuriyet kurulduktan sonra Nezihe Muhiddin ve bir grup arkadaşı eşitlik taleplerini dile getirerek özellikle seçme ve seçilme konusunda mücadele etmişlerdir. Bu amaçla 15 Haziran 1923’te Kadınlar Halk Fırkası’nın kuruluş başvurusunu yapmışlardır ancak hükümet tarafından sekiz aylık bekleyişin sonunda bu başvuru reddedilmiştir. Kadınlar Halk Fırkası’nın kurucuları, buna rağmen çalışmalarına devam etmiş ve 1924 yılında Kadınlar Birliği’ni oluşturmuşlardır. Kadınlar Birliği kadınların eğitim ve çalışma hayatına katılmaları için çalışmalar yapmıştır. Onlara göre kadınlar ancak bu sürecin sonucunda siyasal hakları için mücadele edebileceklerdir. Karşılık bulmayacağını bilerek 1925 yılındaki seçimlere kadın aday dahi göstermişlerdir. Ancak bu dönemde Medeni Kanun kabul edilmiş ve kadınların yaşamlarında önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler sayesinde boşanma, çok eşlilik, peçe yasakları ve miras gibi konular kadınların gündeminden çıkmıştır. Türk Kadınlar Birliği sadece ulusal çalışmalar yürütmemiştir. Aynı zamanda Beynelmilel Hakk-ı İntihab Kadın Cemiyeti’yle birlikte de çalışmalara yürütmüşlerdir ancak bu çalışmalar Nezihe Muhiddin’in Birlik’ten uzaklaştırılmasına neden olmuştur. 1927 yılına gelindiğinde Türk Kadınlar Birliği yolsuzluk suçlamalarına maruz kalmış ve çalışmaları durdurulmuştur. Bu süreçte Nezihe Muhiddin, Birlik’ten ihraç edilmiş ve mahkemelerle uğraşmaya başlamıştır. Bu aşamada yeni yönetimin başına Latife Bekir gelmiştir. Latife Bekir hükümetle paralel görüşler içerisinde ve ilk seçimlerde de İzmir milletvekili olmuştur. Türk Kadınlar Birliği 1927 tarihinden sonra çalışma amacını hayır işlerine kaydırmıştır. Süreçte hükümeti desteklemeye devam etmiştir. 1934’te kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinden sonra da birliğin devam etme gerekçesinin ortadan kalktığını söyleyerek kendini feshetmiştir (Zihnioğlu, 2003: 171-174, 196-205, 234-258).

Nezihe Muhiddin’in Kadınlar Birliği aracılığıyla yaşadıkları cumhuriyetin kendi çizgisi dışındakilere uyguladığı politikalara bir örnek olarak gösterilmektedir. Döneme ilişkin yapılan çalışmalar otoriter bir modernleşme çizgisi izlendiğinin altını çizerek bunun dışında kalanların etkisizleştirdiğini ifade etmektedir (Yeğen, 2009: 63; Tunçay, 2009: 96; Köker, 2009: 111)

Benzer görüşe kadın çalışmalarında ve feminist tartışmalarda da rastlamaktayız. Feminist yazın, Cumhuriyet’in kurmak istediği aile yapısını ve bu aileye bağlı olarak şekillendirilen kadını tartışmalarının odağına alır. Bu bağlamda Yeni Modern Türkiye’de kadının bir nesne konumuna itildiği ve kadının konumunun “vitrin” olduğu ya da “çocuksulaştırıldığı” (Sancar, 2013: 173) tespiti yapılmıştır.

Türkiye’de modernleşme tartışmaları Doğu- Batı ikiliği teziyle Osmanlı’nın son döneminden itibaren bir devamlılık göstermektedir. Batıcılık, Türkçülük ve İslamcılık akımları bağlamında yapılan bu tartışmalarda her görüş kendi çözümlerini üretmeye çalışır. Ziya Gökalp’in düşüncelerinin Türkiye’nin modernleşme projesindeki etkisi tartışılmazdır. Gökalp, “Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muassırlaşmak” olarak ortaya koyduğu hedefiyle ikiliklerden kurtulmaya çalışmaktadır. (Gökalp, 1997: 15). Böylece milli kültür oluşturulacak ve buhranların önüne geçilerek modernleşme sağlanacaktır. Kovanlıkaya (2014: 458), bu bakışın yeni kimlik arayışını “eski/yeni, geleneksel /modern, doğulu/batılı, İslamcı/laik ikiliklerinden çıkmayarak senteze ulaşma çabası olarak değerlendirir. Modernleşme tartışmalarının bu aşamasında Serpil Sancar (2004: 3) ise aile stratejilerinin belirleyici olduğunun altını çizer. Cumhuriyet’in aile stratejileri ve kadın politikasının kadının birey ve vatandaş olmasının önünde engel olduğu savunulmaktadır.

Aile, modernleşmede Doğu- Batı karşıtlığında farklılıkların korunduğu ana mekan olarak seçilmiştir. Ailenin yeniden düzenlenmesi aslında kadının bu alana ait görülmesi nedeniyle cinsiyet rejimi aracılığıyla kadının da yeniden şekillendirilmesini içermektedir. Osmanlı’nın son dönemlerinde eleştirilerin hedefi olan Batı taklitçiliği toplumu yozlaştırdığı için eleştirilmiştir. Burada söz konusu edilen rahatsızlık daha çok kadınların giyim-kuşama ve erkeklerle aynı mekanları paylaşmalarıdır. Batı karşısındaki bu huzursuzluk Cumhuriyet’in kuruluşundan sonra da devam etmiştir. Batı’ya karşı kimliğini koruma yolu olarak görülen milli kültür içinde Türk Kadınına çizilen yol da “babalarının gözetiminde” ilerlemektir (Durakbaşa, 1998: 47).

Modernleşmenin düşüncesinden önce görüntüsüyle Türkiye’ye geldiğini söyleyen Kadioğlu (2008: 89), kadınların önce esaretten kurtulduğunu sonra haklara kavuştuğunu iddia etmektedir. Ancak buradaki önemli detay kadınların bireyselliğine hiçbir vurgu yapılmaması ve bu süreçte özne olarak yer almamasıdır.

Modernleşmenin tıkanma noktası olarak görülen bireyselleşmenin engellenmesinin dayanağını oluşturan milli kültür dayatması kadını da aile içinde tanımlar. Kadınların modernleşmesi “iffet” kavramı etrafında şekillenen cinsiyetleri ya da cinsiyetsizleştirilmeleri karşılığında gerçekleşir. Kadınlar modern bir haktan yararlanacaksa normlara uyarak bunu talep etmelidirler. Durakbaşa (1998: 46), bu normların kadınlar tarafından içselleştirmeleriyle kendi cinselliklerinin denetiminden kendilerini sorumlu tutmalarının bir tür bireyselleşme olarak görülebileceğini ifade etmiştir. Kandiyoti de (1995: 381), bu cinsiyetsizlik durumunun, yine kadın lehine bir yorumunda bulunur. Kadının bu normlara uymasının kamusal alanda daha rahat hareket etmesine olanak sağladığını ifade eder. Böylece Cumhuriyet’in yeni kadını Batılı olmadan modernleşebilir; mütevazı ve şefkat sahibidir. Sorumluluklarını bilir ve iyi anne iyi eş olma yolunda çalışır. Ancak bu görevler sadece aileyle sınırlı kalmaz ve kadınların öğretmenlik mesleğini seçmesinin temeli de burada yer almaktadır. (Kadioğlu, 1998: 94).

Kadınlar aynı zamanda yeni ulusun yetiştirilmesi görevini de üstlenirler. Bu görev, eğitimin kızlar için daha önemli hale gelmesine neden olmaktadır. Ancak Cumhuriyet’in kurulmasından sonra kadınlar için verilen eğitimde bir ikilik söz konusudur. Kızların bir kısmı yüksek eğitimler alarak meslek edinirlerken diğerleri ise kız enstitülerine devam ederler. Kız enstitülerinde daha çok ev işlerine dönük eğitim alını. Ancak hem meslek edinenlerin hem de kız enstitülerine devam edenlerin ideal Türk kadını olarak davranmaları esas olmalıdır. Yani meslek sahibi olmak aile içi rolleri dışlamamaktadır. Kadınların yurttaş olarak eşit haklara sahip olmasında Medeni Kanun’un kabul edilmesi önemlidir ancak ev içi roller tamamlayıcılık ilkesi bağlamında devam ettirilir. Bu İslami ataerkillikten Batılı ataerkilliğe geçiş olarak yorumlanmıştır (Arat: 1998). Gümüşoğlu ise (1998), 1945 yılından önce ders kitaplarındaki kadın imgesinde anneye de ülkenin kuruluşunda katkısı büyük olan bir toplumsal işlev verildiğini ve evdeki geleneksel rollerine yoğun bir vurgu yapılmadığını söyler. Söz konusu vurgunun 1945 yılından sonra ortaya çıktığını belirtir. Akşit’e (2012: 17, 19, 143) göre de 1928’de kurulan Kız Enstitüleri Cumhuriyet’in yeni ailesini oluşturacak “cumhuriyet kızlarını” eğitirken Ziya Gökalp’in fikirlerinin izinde kurulan batı medeniyeti ve milli kimliği bir araya getirme bileşiminin toplumsal vücut bulmuş hali olacaktır. Kız enstitülerinin mezunları Batı medeniyetini yayarken Türk kimliğini de korumanın ajanları olarak görülürler. Ancak bu ideal kurgu sınıf ve etnik kimlikler nedeniyle oluşan yarıkları yok edemez. Söz konusu yarıklar kızların kendi kimliklerinin etrafında yeni bir yapı oluşturarak her şeyi içselleştirmemelerini neden olur. Bu çelişkiler ise

sessiz bir kuşağın oluşmasına yol açar. Yine de Cumhuriyet’in sessizleşen ancak modernizmin çelişkilerinden beslenen ilk kuşak kadınlarının yüksek sesle konuşan sonraki kuşakları yetiştiren kadınlar olduklarını gözden kaçırmamak gerekir.

Sancar da (2013: 191-192, 232-234, 310), 1945 yılına dair Gümüşoğlu’na benzer bir değerlendirme yapmaktadır. 1945-1965 yılları arasındaki kadın politikalarını muhafazakar modernleşme dönemi olarak isimlendirir. Bu dönemde kadın haklarından hiçbir şekilde bahsedilmediğini ifade eden Sancar, modern kadınla ev kadınlığının örtüştürüldüğünün altını çizer. Dönemin aile ve kadın stratejileri, kadın hakları için “sessiz ve suskun” bir dönemin geçmesine neden olur. Bu dönemin kadın politikalarını Cumhuriyet modernleşmesindeki aile ideolojisiyle bir karşılaştırmaya sokarak değerlendiren Sancar, Cumhuriyetin ilk yıllarında aile ideolojisinin modernliği topluma yerleştirme aracı olduğunu ancak bu işlevi sırasında tepkisel bir muhafazakarlıkla karşılaştığını ifade eder. Muhafazakar modernleşme döneminde ise bir uzlaşma söz konusudur. Bu dönemin sıradan modern bir Türk kadını, önce eş ve anne kimliğini sahiplenirken dini sorumluluklarını da yerine getirmekten geri durmaz. Çalışma yaşamına girecekse de öğretmenlik, hemşirelik gibi topluma hizmet eden ama dişil kimliğini kaybetmeyeceği meslekleri tercih eder. Tüm bunları gerçekleştirirken toplumun namus kurallarının dışına da çıkmaz.

1960’larda ortaya çıkan işçi hareketleri kadın hareketinin de sürecini değiştirir. Kadın sorunları bu yıllarda tekrar gazete ve dergilerde yer bulmaya başlar. 1975 yılında ise sol örgütler içinde kadın kolları oluşturulur ve bu oluşumlarda edinilen deneyimler kadın hareketinde önemli bir alan açar. Bu yıllarda kurulan İlerici Kadınlar Derneği (İKD) her ne kadar kadın hareketinin gücünü göremediği konusunda kendini eleştirse de kendinden sıkça söz ettirir (Akal, 2011: 247-283).

1980’e gelindiğinde sol örgütlerin pek çoğu darbeyle birlikte kapatılır. Aynı dönemde bir hesaplasmaya gidilmesi kadınların feminizmi keşfedip dillendirmesini sağlar. Sol örgütlerde yaşanan deneyimler tartışılır ve bu örgütlerdeki erkek egemen yapının da kadınların seslerinin önündeki engel olduğu fark edilir. Bu nedenle kadınlar erkeklerden bağımsız bir yapılanma için çalışmalara başlar. Bu tarihten sonra, yapılan özeleştirel ışığında Türkiye’de ikinci dalga feminizmin etkileri dalga dalga yayılır.

3.2. 1980’ler ve “Özel Alan”ın Politikleşmesi

İkinci dalga feminizmin yayılmaya başlamasında evlerde düzenlenen deneyim aktarma buluşmaları önemlidir. Kadınlar, kadın olmaya dair durumlarının sorgulandığı bu toplantılarda aslında ortak sorunlarını da tespit ederler. Böylece tekil deneyimler aracılığıyla kadınlık olarak ifade edilen kategoriyi oluşturmaya çalışırlar. Deneyim aktarmaları, bir siyaset yapma biçimi olarak kullanan kadınlar yalnız olmadıklarını görüp bir hareket oluşturma gücüne sahip olurlar. Deneyimin dile gelmesi, üzerinde düşünmeyi sağlayacağından yeni bir bakış açısı sağlayabilecektir. “Deneyim hem zaten bilineni tasdik eder (görmeyi öğrendiğimizi görürüz) hem de verili kabul edileni altüst eder [...]” (Scott, 2013: 167). Toplantılar ilk başladığında kadınların deneyimin bu gücünü ne kadar farkında olduklarını bilemesek de başarıya ulaştığını söylemek yerinde olur. Kendilerinin yine kendilerine görünürlüğünü sağlayan bu toplantılar hareket olmanın yolunu açar.

1980li yılların ikinci yarısında ise görüş farkları belirginleşmeye başlar. Bu döneme ilişkin

temelde iki farklı gruptan söz edilebilir. Bu ayrımı Kemalizm bağlamında yapan Arat (1998: 84-92), ilk grubun Kemalizm’in kadın politikalarını eleştiren gençlerden oluştuğunu ve feminist olarak adlandırılabilceğini ifade eder. İkinci grup ise Kemalist kuşak içerisinde yetişmiş, kendilerini eşitlikçi feminist ya da Kemalist feminist olarak tanımlayan gruptur. Cumhuriyet’in kadın algısına bakışları iki grubu birbirinden ayırmaktadır. Kemalist kadınlar Kemalist modernleşme projesinin kadınlara farklı olanaklar sağladığını iddia ederken feministler cumhuriyetin kurucularının kadınları halk için halka rağmen projesinin bir aracı olarak kullandığını ve bu projedeki kadınların kendilerinin kurtuluşunu sağlayamadıklarını ifade ederler. Feministlerin amacı ise kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarla ilgilenmektir. Bu nedenle de Cumhuriyet’in modernleşme projesi için oluşturulan kamusal davranış zorunluluklarını ve buna bağlı özel hayatın boğulmasının eleştirisini yaparlar.

Her şeye rağmen kadınlar ortak konular etrafında da birleşirler. Evlerde yapılan tartışmaların da yardımıyla kadına yönelik şiddet bütün kadın gruplarının ortak konusu haline gelir ve bu grupları bir araya getirerek sokak eylemlerinin yolunu açar. Böylece “aile arasında” denilerek müdahale edilmeyen özel alan tartışılmaya açılır ve tam da ataerkil ilişkiler sonucu oluşan politik yapısı deşifre edilmeye çalışılır. Feministlerin 1986 yılından itibaren gerçekleştirdikleri sokak eylemleri o dönem kendilerinin görünür olmasını da sağlar. İlk eylemleri 1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanan Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi’nin (CEDAW) 1986’da iç hukukta yer alması için başlattıkları imza kampanyasıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sundukları dilekçe için 7000 imza toplamışlardır. Bu sözleşmenin takibi için Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği kurulur. 1987 yılında ise Çankırı’da görülen bir davada hakimin şiddet yanlısı tavrından dolayı ilk defa eylemlerini sokaklarda gerçekleştirirler. *Dayağa Karşı Hayır* ismini verdikleri bu eylem askeri darbeden sonra gerçekleştirilen ilk eylem olarak tarihe geçer. Ayrıca kadınların kendi hakları için ilk defa bir eylem gerçekleştirilmiştir. 4 Ekim 1987’de düzenlenen Kariye Şenliği’nden elde edilen gelir ile, *Bağır Herkes Duysun* isimli kampanya yapılır. Bu kampanya için verilen ilanlarla kadınlardan yaşadıkları şiddeti anlatmaları istenir. *Bağır Herkes Duysun* isimli kitap bu anlatıların toplanmasıyla ortaya çıkar. Ankara’da “Bedenimiz Bizimdir”, İstanbul’da “Bedenimiz Bizimdir, Cinsel Tacize Hayır”, İzmir’de ise “Sarkıntılığa Hayır” eylemleri arka arkaya yapılır. Tüm bu kampanyalar ile kadınların kamusal alandaki özgürlüğünü etkileyen taciz gözler önüne serilir. Bir diğer eylem Türk Ceza Kanunu’nun 438. maddesine yönelik yapılır. Bu madde tecavüz suçunun seks işçisine karşı işlenmesi durumunda cezada indirime gidilmesini sağlıyordu. Bu eylemler N.T. davası olarak bilinen dava sonrasında gerçekleşir ve mahkemenin kararının İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne, Anayasa’nın eşitlik ilkesine, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi İçin Uluslararası Sözleşme’ye aykırı olduğuna dikkat çekilir. Ayrıca söz konusu maddenin kadınları iffetli-iffetsiz şeklinde ayırarak bir baskı oluşturduğu ve tecavüze uğrayan kadının öncelikle kendisinin iffetini kanıtlanmasına neden olmasından dolayı şiddeti/tecavüzü/tecavüzcüyü desteklediği ifade edilir (Kaktüs, 1990: 6-7).

Özel alanın tartışılmaya açıldığı ve özel alandaki sorunlara dönük gerek hukuksal gerekse pratik çözüm arayışında olan II. Dalga Kadın Hareketi olarak da değerlendirilen bu dönemin sonunda ülkenin siyasi ortamına paralel şekilde kadınların gündemine bu defa kamusal alan sorunu girer.

3.3. 1990’lar ve “Kamusal Alan”ın Yeniden Tartışmaya Açılması

Kadın hareketinde 1990’lı yıllar kurumsallaşmanın yılları olarak görülür. Gerek sorun odaklı çalışılması gerekse devlet kurumlarıyla ilişki kurulmasının zorunluluğu kurumlaşmanın önünü açar. Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, Kadın Dayanışma Vakfı, KA-DER, Uçan Süpürge ve üniversitelerde açılan kadın çalışmaları merkezleri kurumsallaşmanın ilk örnekleridir.

Feministlerin kadınların sorunlarını çözmek için kurumsallaşma çalışmaları devam ederken bu yılların en tartışmalı konularından biri ortaya çıkar. Bu tartışmanın odağı üniversitelere türbanla devam etmek isteyen öğrencilerin sayısının artmasıyla ortaya çıkan “kamusal alan”ın sınırlarına ilişkindir. 1982’de çıkarılan kamuda çalışanların kılık kıyafetlerine ilişkin yönetmelik gereği çalışanların kıyafetlerinin belirli ölçüler içinde olması gerekiyordu. Bu ölçütlerden biri de kadınların başlarının açık olmasıydı. Yükseköğretim Kurulu ise aynı yıl çıkardığı yönetmelikte üniversitelerde kıyafet serbestisi uygulamaktaydı. Ancak yaşanan sorunlar nedeniyle 1988’de bu yönetmeliğin kıyafetle ilgili 16. maddesi Meclis’te düzenlenerek kanunlaştırıldı ve onay için dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren’e gönderildi. Ancak Evren maddeyi onaylamadı ve bir sonraki düzenlemeyi de Anayasa Mahkemesi’ne götürdü. Anayasa Mahkemesi Ek 16. maddenin “dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtü veya türbanla kapatılması serbesttir” ibaresini kaldırdı. Buna karşın üniversitelerde kılık kıyafet serbestisine ilişkin madde kabul edildi. Ancak 28 Şubat 1997 yılına gelindiğinde Milli Güvenlik Kurulu’nun kararları gereği kamu kurumlarına ve üniversitelere türbanla girilmesinin önü kapatıldı. Yasağın uygulamaya girmesinin ardından ise üniversiteye türbanla devam etmek isteyen öğrenciler çeşitli eylemler düzenlediler.

Yasakla birlikte “kamusal alan” tartışması siyasetin önemli bir başlığı haline gelir ve yasağın birincil hedefi kadınlar olduğu için konu kadın hareketinin de en önemli konuları arasında yerini alır. Laik-dinsel karşıtlığı bu tartışmaların ana eksenini oluşturur. Seküler kadın hareketi kamusal alan ve türban yasakları konusunda iki farklı bakış geliştirir. Kemalist olarak adlandırılan kadınlar kamusal alanın da Kemalist tezahürünü destekleyerek devlete ait alan olarak gördükleri kamusal alanın şekillendirilmesinde Kemalist değerleri öncelemektedirler. Cumhuriyet döneminin kamusal alanının en temel özelliği modernleşmenin sergilendiği alan olarak dizayn edilmesidir. Bu noktada modernleşme karşıtı olduğu düşünülen hiçbir simgeye kamusal alanda izin verilmemektedir. Bu alanların başında ise din gelmektedir. Ulus-devlet olma yolunda kendini güçlendirmeye çalışan merkezi devlet, dini de laikleştirici reformlar eşliğinde kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Bu kontrol sayesinde dine karşı ikircikli tavrını devam ettirmiş ve dini tamamen yasaklamak yerine devletin İslami görüşlerinin yaygınlık kazanmasına çalışmıştır; yani “daha ziyade modernleştirilmiş ve resmileştirilmiş bir İslam yorumu benimseyerek, kendi denetimi altında tutmaya ve kamusal ve siyasal yaşamdaki etkisini azaltarak özel alanla sınırlamaya çalıştığı söylenebilir” (Kubilay; 2009: 338). Kemalizmin modernleşme çabalarının en önemli hedeflerinden biri de kadınların konumlarıdır. Bu bağlamda yapılan yasal değişiklikler ve değiştirilen toplumsal koşullar kadınların İslami bağlardan koparak modernleşmesinin önünü açmak içindir. Kemalizm, kadınların kamusal alanda görünürlüklerini modernleşme koşuluna bağlasa da gündelik yaşamda hiçbir zaman kıyafet yasaklarına başvurmamıştır. Bu da dinin özel alanla sınırlandırılması anlamına gelmektedir (Kubilay; 2009: 335-339).

Seküler kadınlar arasındaki ikinci görüş ise 1990’lı yıllarda yine çok konuşulan farklılıkların kabulüne ilişkin tartışmalar ekseninde gerçekleşir. Kamusal alanın devletle sınırlandırılmayacağını, özel alan ve kamusal alan arasındaki sınırın mutlak olmadığını ifade eden feministler ikisi arasındaki ayrımın iktidar ilişkileri yoluyla kurulduğunu göstermeye çalışırlar. Bu bakış açısıyla türbanın kadınların aktif ve siyasal bir tercihleri olması dolayısıyla modernleşmenin farklı bir görünürlüğü olduğunu savunurlar. Kadınların türbanla kamusal alana dahil olma isteklerini kendi modernleşmelerinin yolunu çizme olarak görmeyen yanı sıra bu kadınların mahremiyetle özdeşleşen İslam’ı yok sayarak kamusal alana girdiklerinin altını çizerekler (Göle, 1991; İlyasoğlu, 2013; Yılmaz, 2011; Direk, 2006; Sirman, 2006).

Bu dönem tartışmalarında seküler kadınlarla birlikte İslamcı kadın yazarları da görürüz. Özellikle literatürde ikinci nesil olarak gösterilen ve feminizmle arasına sınır koymayan kadınların yer aldığı tartışmanın odak noktası ise Cumhuriyet’in kamusal alan/özel alan ayrımında kamusal alanın bir vitrin olarak düzenlendiği ve bu nedenle özenle denetlendiği iddiasıdır. Kendilerine yöneltilen Siyasal İslam’ın araçları olarak kullandıkları suçlamalarına ise neden örtündüklerini anlatan bir yazınla cevap vermişlerdir (Çakıl Dinçer, 2021).

3.4. 2000 Sonrası Kadın Haklarında Görülen Değişmelere Bağlı Olarak Gelişen Tartışmalar

1990’lar iki kadın hareketinin ortaya çıkmasına sahne olur. Postmodernizm tartışmalarının etkisiyle ortaya çıkan Kürt kadın hareketi ve İslamcı kadın hareketi farklı dinsel ve etnik aidiyetlere sahip olmanın farklı talepleri de doğurduğunu göstermiştir. Her iki grup da kendilerinin sadece kadın olmaktan kaynaklanmayan aynı zamanda etnik ve dinsel kimlikleriyle kesişen sorunları olduklarını dile getirirler. Özel alan içinde tanımlanan farklı etnik ve dinsel farklılıklarının kamusal alan içinde de dikkate alınmasını isteyen İslamcı kadın hareketi ve Kürt kadın hareketi ait oldukları bu kimlikler nedeniyle kadın olmanın dışında ikinci bir dışlanma sürecinin parçası olduklarını göstermeye çalışırlar. Bu nedenle 2000’li yıllarda eşitlik kadar farklılık tartışmalarına da şahit oluruz.

Postkolonyal tartışmaların gelişmesiyle birlikte Üçüncü Dünya’dan kadınların Batılı feministlere yönelttikleri özel alan-kamusal alan ayrımına ilişkin eleştiriler Türkiye’de de kendine yer bulmuştur. Batılı feministlerce kamusal alana çıkan kadının özgür olduğu iddiası ve özel alanın kadınların hapsedildiği bir alan olarak görülmesi eleştirilerin odak noktası olmuştur. Çünkü bu anlayışla Batılı feministler Üçüncü Dünya’nın kadınlarını pasif ve kurban durumuna düşürmekteydiler. Oysa farklı kültürlerde özel alan olarak ifade edilen ev farklı anlamlar ve ilişkiler içermektedir. Kadınlar ve erkeklerin kamusal alanları da farklılıklar taşımaktadır. Henüz bu farklılıklar politik olarak eşdeğer görülmesi de farklılıkların kabulü kadınların sadece kurban olarak değerlendirilmelerini engelleyecek bir başlangıç olarak görülmelidir (Bora: 1997: 88-89). Üçüncü Dünya’nın kadınlarından gelen bu sesi sahiplenen türbanlı kadınlar eğitimle başlayan mücadelelerini çalışma hayatında yer almak için de genişlettiler. Ancak kamusal alanda görünür olma mücadelesi sadece Kemalistlere karşı verilen bir mücadele olmanın ötesine giderek İslamcı erkeklere karşı da özel alandan ve erkeklerin vesayetinden çıkmak için bir mücadeleye dönüşür.

Kamusal alanda ve özel alandaki eşitlik ve farklılık tartışması Kasım 2002’de muhafazakar bir parti olan AK Parti’nin iktidara gelmesi ile bu alanların Kemalist düzenlemelerinin de değişimini beraberinde getirir. Yeni Medeni Kanunu’nun 1 Ocak 2002’de yürürlüğe girmesi kadınların pek

çok konuda gerek özel alanda gerekse kamusal alanda hukuksal açıdan eşitliğe ulaşmasını sağlamıştır. İktidara geldiğinde bu değişimi önünde bulan AK Parti, dönemin Avrupa Birliği ile ilişkilerini de kapsayan siyasal gelişmelerini de dikkate alarak 2002-2007 döneminde farklılıkları ön plana çıkarır. İslamcı kesimin Cumhuriyet’in kuruluşundan beri kamusal alanın tektipleştirildiğine yönelik eleştirilerine bir yanıt niteliği de taşıyan bu dönemde kadın hareketi de diğer kimlik hareketleri gibi farklı talepleriyle kamusal alanda görünürlüğünü artırır. Medeni Kanun’dan sonra kadına yönelik şiddetin çözümlenmesinde önemli bir adım olan Türk Ceza Kanunu’nun değişmesi için yapılan çalışmalar da sonuç vererek 1 Haziran 2005’te yeni TCK yürürlüğe girmesi sağlanır. 2007-2011 yılları arasında ise hukuksal olarak iyileştirmeler devam etse de uygulamaların bu yönde olmadığı çeşitli kadın kuruluşları tarafından belirtilir. 2011 sonrası ise AK Parti iktidarlarının kadın politikası değişim gösterir ve aile merkezli kadın politikaları sahiplenilmeye başlanır. Bu aşamadan sonra ise kamusal alandaki farklı kimliklere sahip kadınların seslerini iletmesi çok kolay olmaz. Aynı dönemde türbanlı kadınların önce 2008’de üniversiteye girmelerinin önündeki yasak kalkar 2013’te ise kamuda çalışmalarının önünde bir engel kalmaz.

Kadınlar için kamusal alan özel alan tartışması bu defa dini bir çerçeve içinden yürütülmeye başlanır. Kadın dernekleriyle 2010’da Dolmabahçe’de yaptığı görüşme sonrasında kadınlarla erkeklerin eşit olmadığına inandığını söyleyen dönemin Başbakanı Erdoğan aslında tartışmaların gideceği yönü belirlemiş olur. 2014 yılında ise Kadın ve Demokrasi Derneği’nin Uluslararası Kadın Zirvesi’nde kadın ve erkeğin eşitliğinin fitrata uymadığını söyler ve dini bir ifade olan fitratla birlikte tartışmaların din içinden yapılmasının önünü açar. Nitekim bu aşamadan sonra eşitlik yerine adalet önermesi konur ve kadının özel alanda da kamusal alanda da adalet ilkesine uygun roller edinilmesi için çalışmalar yürütülür. Bu bağlamda son dönemde kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesine ilişkin yapılmak istenen düzenleme, kürtajın fiilen devlet hastanelerinde yapılmasının önüne geçilmesi, kız çocuklarının 4+4+4 sistemi aracılığıyla örgün eğitimden uzaklaşmasının önünün açılması, kadınların esnek üretimle evlerde üretime yönlendirilmesi, üç çocuk politikası, kadın cinayetlerinde yapılan iyi hal indirimleri, İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme, nafakanın süreli yapılmaya çalışılması gibi çabalar kadın hareketinin son 30 yıllık kazanımlarını bu defa da dini ataerkiye karşı savunmasına yol açar.

4. Sonuç

Kamusal alan-özel alan ikiliği kadın hareketinin en önemli tartışma başlıklarından biridir. Türkiye’deki kadın hareketi de bu kavram ikilisini özellikle 1980 sonrasında gündeminden düşürmemiştir. Türkiye tarihinde de kurulan iktidarların perspektifinden bağımsız olmayan kamusal alan ve özel alan dayatmaları iktidarların uyguladığı politikalar doğrultusunda direnişle karşılaşmıştır.

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte oluşturulan yeni kamusal alanda kadınlar modernizmin bir yüzü olarak yer alsalar da özel alanda ataerkil sistemin onlara verdiği “evinin kadını” rolünü hakkıyla yerine getirmeleri istenmiştir. 1930’ların sonuna kadar liberal feminizmin talep ettiği eğitim ve siyasal alanda eşitlik haklarını elde eden kadınlar için kadın olmaktan kaynaklı hak talepleri 1980’lere kadar kendini göstermemiştir. 1980’lerden sonra ortaya çıkan hareketler ise önce özel alanın sorunlarını kamusal alana taşımışlar ve ardından kamusal alanın da tek

tipleştirilmesini sorgulamışlardır. Farklı etnik, dinsel ve cinsel kimliklere sahip kadınlar 2000’lerde çeşitli haklar talep etmişler ve bu alanların dönüşmesine katkıda bulunmuşlardır.

Bugün Türkiye’de kamusal alan ve özel alanın sınırları yeniden belirlenerek kadınların bu alanlar içinde kalması istenmektedir. Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Kemalist bir kamusal alan kurgusunun içinden ataerkil uygulamalara karşı çıkan kadınlar bugün yeniden dinsel bir formla oluşturulmaya çalışılan kamusal alanın ataerkil yapısına karşı çıkmaya çalışmaktadırlar. Ancak yeni kamusal alan ve özel alan kurgusunda eşitliğin temel koşulu olan sekülerizmin dışarıda kaldığı görülmektedir. Kadına ilişkin tartışmalar dinen uygunluk çerçevesinde yapılmaktadır. Kadının dışarıda çalışmasının dinen uygun olduğu Asr-ı Saadet’e atıf yapılarak savunulmaktadır ya da ev içindeki iş bölümünde kadının ev işlerine zorunlu olmadığı yine din üzerinden açıklanmaktadır (Fidan, 2014). Mehir’in modern borçlar hukuku aracılığıyla garanti altına alınmasının (Türkmen, 2020) yanında kız çocuklarının evlenme yaşına uygunluğu yine dini açıklamalarla tartışılmaktadır (Milliyet, 08.12.2022). Karma okulların yanında kız okullarının açılmak istenmesi ya da toplu taşıma araçlarının cinsiyete göre ayrılması tartışmaları ise yine laik kamusal alanın oluşturduğu kadın erkek eşitliğinin yeniden dini kisveye büründürülmesidir. Seküler kadın hareketi bu tartışmaları yaparken eşitlik ilkesinin kadınların mücadelesi için vazgeçilmez bir koşul olduğunu ileri sürmektedir (Berktaş, 2000, 2017). 1980’lerden itibaren farklı kadınlıklarıyla beraber eşit haklar için mücadele eden kadınlar için temel referans noktası ise evrensel insan hakları olarak ortaya konmaktadır. Bütün bu gelişmeler önümüzdeki dönem Türkiye’deki kadın hareketinin mücadele başlıklarını oluşturacaktır.

Kaynakça

- 6 yaşındaki kız çocuğunun evlendirilmesi... Diyanet'ten açıklama geldi. (2022, 8 Aralık). *Milliyet Gazetesi*. <https://www.milliyet.com.tr/gundem/6-yasindaki-kiz-cocugunun-evlendirilmesi-diyanetten-aciklama-geldi-6869520>.
- Abadan-Unat, N. (1998). Söylemden Protestoya: Türkiye’de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü. A. Berktaş Hacimirzaoğlu (Ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler* (323-336). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Akal, E. (2011). *Kızıl Feministler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Akşit, E. E. (2012). *Kızların Sessizliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arat, Y. (1998). Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar. S. Bozdoğan & R. Kasaba (Der.), *Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arat, Z. (1998). Kemalizm ve Türk Kadını. A. Berktaş Hacimirzaoğlu (Ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları,
- Beauvoir, S. (1970). *Kadın: Genç Kızlık Çağı*. Orhan Suda (Çev.). İstanbul: Payel Yayınları.
- Berktaş, F. (2000). Kadının İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunda Yeni Bir Açılım. K. Tankuter (Ed.), *İnsan Hakları* (349-372). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çakıl Dinçer, G. (2023). Türkiye’de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi. *Fiscaeconomia*, 7(Özel Sayı), 506-525. Doi: 10.25295/fsecon.1361372

- Bock, G. (2004). Avrupa Tarihinde Kadınlar. Zehra Aksu Yılmaz (Çev.). İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bora, A. (1997). Kamusal Alan/Özel Alan: Mahrumiyet-Özgürleşme İkileminin Ötesi. *Toplum ve Bilim*, 75(Kış), 85-93.
- Çakıl Dinçer, G. (2021). Ataerkil Pazarlık Bağlamında Türban Tartışması. *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 2(1), 132-148.
- Dinçer, E. H. (2017). *Konuşmanın İktidarı*. İstanbul: Doruk Yayıncılık,
- Direk, Z. (2006). Başörtüsü Yasağı Üzerine. *Amargi*, (1), 16-18.
- Donovan, J. (2007). *Feminist Teori* (4. Baskı). A. Bora, M. A. Gevrek & F. Sayılan (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Durakbaşa, A. (1998). Cumhuriyet Döneminde Modern Kadın ve Erkek Kimliklerinin Oluşumu: Kemalist Kadın Kimliği ve ‘Münevver Erkekler’. A. Berktaş Hacımiraçoğlu (Ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler* (29-50). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Fidan, Z. (2014). Modern Kadın Yaşamında Geleneksel Arka Plan: Modern Dindar Kadının Geleneksel Ev Kadınlığı. *Akademik Bakış*, (42).
- Gökalp, Z. (1997). *Türkleşmek, İslamlaşmak Muassırlaşmak*. İstanbul: Toker Yayınları,
- Göle, N. (2001). *Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları
- Gümüšoğlu, F. (1998). Cumhuriyet Döneminde Ders Kitaplarında Cinsiyet Rollerini (1928-1998). A. Berktaş Hacımiraçoğlu (Ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. M. Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* (95-102). İstanbul: Hil Yayınları.
- Hobsbawm, E. (2000). *Devrim Çağı 1789-1848*. Bahadır Sina Şener (Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- İlyasoğlu, A. (2013). *Örtülü Kimlik*. İstanbul: Metis Yayınları
- Kadioğlu, A. (1998). Cinselliğin İnkarı: Büyük Toplumsal Projelerin Nesnesi Olarak Kadınlar. A. Berktaş Hacımiraçoğlu (Ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kadioğlu, A. (2008). Aydınlanma, Vatandaşlık ve Kadın: Türkiye Örneği. F. Keyman (Ed.), *Aydınlanma ve Vatandaşlık*. İstanbul: Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
- Kandiyoti, D. (1995). Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar. Şirin Tekeli (ed.), *Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kılıç, Z. (1998). Cumhuriyet Türkiye’sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış. A. Berktaş Hacımiraçoğlu (Ed.), *75. Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Kovanlıkaya, Ç. (1999). *1980 Sonrası Türkiye’de Politik Alanda Kadınlar ve Kadın Politikası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, MSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çakıl Dinçer, G. (2023). Türkiye’de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi. *Fiscaeconomia*, 7(Özel Sayı), 506-525. Doi: 10.25295/fsecon.1361372

- Kovanlıkaya, Ç. (2014). Osmanlı’nın Son Döneminden Günümüze Kadın Yurttaşın İnşasında Ataerkil Zihniyet Şiddeti. G. Çeğin & İ. Şirin (Ed.), *Türkiye’de Siyasal Şiddetin Boyutları* (435-475). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köker, L. (2009). Kemalizm/Atatürkçülük: Modernleşme, Devlet ve Demokrasi. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm* (Cilt 2) (6. Baskı) (97-112).
- Kubilay, Ç. (2009). İslamcı Söylemde Kamusal Alan Tasavvuru: Devletle Tanımlanan Kamusal Alanın Millete Tahvili ve Kamusal Alanın Reddi. *Alternatif Politika*, 1(3), 325-362.
- Onat, N. (2013). *Kamusal Alan ve Sınırları*. İstanbul: Durak Yayınları.
- Özbek, M. (2004). Kamusal Alanın Sınırları. M. Özbek (Ed.), *Kamusal Alan* (19-90). İstanbul: Hil Yayınları.
- Sancar, S. (2004). Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi. *Doğu Batı Dergisi*, (Kasım).
- Sancar, S. (2013). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar* (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Scott, J. W. (2013). Deneyim. *Feminist Tarihin Peşinde*. (Ayça Günaydın, Ayten Sönmez, Fahriye Dinçer, Öykü Tümer, Özlem Aslan (Çev.)) (141-180). İstanbul: Bgst Yayınları.
- Sirman, N. (2006). Türkiye’nin Kamusunda Endişe. *Amargi*, (1), 19-21.
- Sosyalist Feminist Kaktüs, 438’e Hayır” Basın Açıklaması, Sayı 10, Şubat 1990, 6-7.
- Sunar, İ. (1999). *Düşün ve Toplum*. Ankara: Doruk Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1995), 1980’ler Türkiye’sinde Kadınlar. Ş. Tekeli (Der.), *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar* (5-50). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunçay, M. (2009). İkna (İnandırma) Yerine Tecebbür (Zorlama). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm* (Cilt 2) (6. Baskı) (92-96).
- Türkmen, A. (2020). Yargıtay’ın Bağışlama Yaklaşımı Çerçevesinde Mehir ve Mehrin Geri Alınması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(2), 541-576.
- Walters, M. (2009). *Feminizm*. Hakan Gür (Çev.). Ankara: Dost Yayınları.
- Yeğen, M. (2009). Kemalizm ve Hegemonya. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm* (Cilt 2) (6. Baskı) (56-74).
- Yılmaz, Z. (2011), Küresel İslam Hareketinde Kadının Yeni Temsil Biçimleri: Türkiye Örneği. S. Sancar (Ed.), *Birkaç Arpa Boyu 21. Yüzyıla Girerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları
- Zihnioglu, Y. (2003). *Kadinsız İnkılap*. İstanbul: Metis Yayınları.

Çakıl Dinçer, G. (2023). Türkiye’de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi. *Fiscaoeconomia*, 7(Özel Sayı), 506-525. Doi: 10.25295/fsecon.1361372

Public Sphere-Private Sphere Dichotomy of Women's Movement in Turkey

Gülşen Çakıl Dinçer

Extended Abstract

When we look at the beginning of the women's movement, we see that discussions were trying to show that women were also human and had reason. Although there are studies that trace the first emergence of the women's movement to religious debates in the 11th century, we see that the feminist struggle theory formed in the 18th century. The French Revolution of 1789 was also a breaking point in women's history. Women who supported the French Revolution thought they would benefit from the principle of equality promised by the revolution. When women realized that "human" in the Declaration of Human Rights did not include women, they began to fight for their rights. Their first struggle was about getting an education. In this process, women tried to show that the claim that men do not have the same mind as them is wrong and that it is due to their lack of education. Another area of the struggle of liberal feminist women for equality is related to the political sphere. Women decide that they need to have a say in this area as a solution to the obstacles they experience in the political mechanism in meeting their demands and start the struggle for voting rights. When the women's movement re-established its agenda on the point that just having the right to vote and education did not make much of a difference in women's lives, discussions about the source of the problem shifted to the "private sphere-public sphere" dichotomy. Radical feminists, who see the gender-based inequality of men and women in the private sphere, claim that the patriarchal order forms the basis of this inequality. Patriarchal order is the structure that naturalizes the dominance of men over women. The division of labor that reveals this dominant relationship also enables the organization of gender. Division of labor causes inequality to deepen as the woman responsible for childcare remains inactive in the private sphere. The slogan "private space is political"; which deciphers inequality, states that politics should start from here to solve the problems women face in the private sphere.

Similar to the equality debate of the women's movement in the West, it also manifests itself during the modernization period of the Ottoman Empire. The women's movement in Republican Turkey has developed, sometimes side by side and sometimes in opposition to the steps taken by the new state regarding women's rights. We can say that the essential axis of the discussions is between the dualities of equality/difference, public space/private space, and citizen/individual. The public space/private space debate has had an importance that determined the women's movement and the course of Turkish politics, especially after 1980. This study aims to understand the development of the women's movement in Turkey in the context of the public-private sphere debate and the reopening of equality, which is one of the crucial achievements for women today.

The women's policy of the Republican period is generally conceptualized as "state feminism" in the literature. The effect of state feminism in shaping the new women of the republic has been widely discussed. The national family, which blocks individualization and forms the basis of modernization under supervision, has caused women to be defined within the family. Accordingly, women's gender, or genderlessness in the public sphere, shaped around the concept of "chastity," has been the price of modernization for women. Women must not go

beyond the norms while benefiting from their right to a modern education and participating in working life. Durakbaşa states that these norms are internalized and they are held responsible for control of their sexuality, and says that this situation is still an aspect of individualization. Kandiyoti explains this state of genderlessness by stating that the modern woman has established a new system of signs and patterns that can enable her to work in public spaces without being disturbed. The new woman of the republic is modern but not Western; modesty prevails instead of excess, and she is compassionate and responsible. These characteristics determine being a good mother and a good wife. However, the newly established republic does not define women's duty to raise the new nation only within the family. The basis of why women are equated with the teaching profession is closely related to the fact that women were given this duty in the founding years.

In 1980, a reckoning after the left-wing organizations were closed down with the coup enabled women to discover and express feminism. In light of the self-criticisms made after this date, the effects of second-wave feminism spread in waves in Turkey. The importance of consciousness-raising meetings held at home in the emergence of second-wave feminism has been frequently emphasized by those in the movement. As a start, the status of femininity was questioned in these meetings, and experiences were shared rather than conceptual discussions. They tried to reveal how the category expressed as femininity was formed from these singular experiences. With the experiences of women at home being the focus of discussions at home, violence against women has become a common topic for all groups of women, and this has brought these groups together, paving the way for street protests. Thus, the private sphere, which was not interfered with as "between the family", was opened to discussion, and the political structure of the private sphere, which was formed by patriarchal relations, was tried to be deciphered. Beyond the political and theoretical discussions of feminists, the street actions they carried out since 1986 caused them to be talked about frequently at that time.

In the 1990s, the emergence of problem-oriented groups within the feminist movement and the political atmosphere becoming more suitable for associations and foundations paved the way for institutionalization. Institutionalization has enabled direct contact with various state institutions and visibility in the public sphere. One of the most controversial issues of these years concerns the boundaries of the public space, which emerged with the increasing number of students who wanted to attend universities wearing headscarves. On February 28, 1997, by the decisions of the National Security Council, it was prohibited to enter public institutions and universities with headscarves. After the ban came into force, students who wanted to attend university wearing headscarves organized various protests. With the ban, the "public space" debate became a crucial topic in politics, and since the primary target of the ban was women, the issue became one of the most essential issues of the women's movement. The secular-religious opposition formed the main axis of these discussions. The secular women's movement developed two different perspectives on public space and headscarf bans. Women called Kemalists supported the manifestation of Kemalism in the public sphere and prioritized Kemalist values in shaping the public sphere, which they saw as belonging to the state. The second opinion among secular women took place in the 1990s, around the debates regarding the acceptance of differences that were widely discussed. Feminists, who state that the public

Çakıl Dinçer, G. (2023). Türkiye’de Kadın Hareketinde Kamusal Alan-Özel Alan İkilemi. *Fiscaeconomia*, 7(Özel Sayı), 506-525. Doi: 10.25295/fsecon.1361372

sphere cannot be limited to the state and that the border between the private and public spheres is not absolute, have tried to show that the distinction between the two interpretations is established through power relations. This perspective has led them to argue that modernization has a different visibility because women wear the headscarf as an active and political choice.

The end of the 1990s and the entry of post-modernism debates into Turkey and the women's movement witnessed the emergence of two new women's movements. The Kurdish and the Islamic women's movements emerged with different demands from feminist women and organized around their problems. That is why the 2000s were the years when diversity was discussed along with equality.

The Islamist and the Kurdish women's movements, which want the different ethnic and religious differences defined in the private sphere to be taken into consideration in the public sphere, have tried to show that they are part of a second process of exclusion, apart from being women, due to they belong to these identities.

The debate on equality and difference in the public and private spheres brought about a change in the Kemalist regulations of these areas with the coming to power of the AK Party, a conservative party, in November 2002. This time, the public and private sphere debate for women began to be conducted within a religious framework.

The public-private space duality is one of the most essential discussion topics of the women's movement. The women's movement in Turkey did not drop this concept duo from its agenda, especially after 1980. In the history of Turkey, the imposition of public and private spaces, which are not independent of the perspective of the established governments, has encountered resistance in line with the policies implemented by the governments.